

Nogle Ord angaaende Celtiske Spor og Levninger
i Norden, og navnlig i Danmark,

ved

C. Molbech.

Det har været en uundgaaelig og vedvarende Skiebne, som den nordiske Oldtidsvidenskab har havt, fra de tidligste Bestræbelser for at grunde en saadan Videnskab — eller snarere for at samle og forbinde enkelte archæologiske Brudstykker, som man henførte til samme, og ved Hjælp af disse, og hvad man laante andensteds fra, at bygge antiquariske Hypotheser og Systemer — at Phantasten ogsaa i de herhen hørende Forskninger og Undersøgelser har spillet en betydelig Rolle, og er kommen til langt større Virksomhed og Raedighed, end i lignende videnskabelige Arbejder over den gamle Verdens Monumenter og Oldsager. Grunden hertil er naturlig og let forklarlig, naar man seer hen til den væsentlige Forskiel, at vi hos Ægyptere, Grækere, Estruskere, Romere, finde os i en cultiveret og civiliseret Verden, hvor det monumentale og archæologiske Stof er saa rigt, og i saa mange Tilfælde enten frembyder en mere eller mindre fattelig Konstruktform, eller er saa tilstrækkeligt forsynet med Indskrifter, med symbolske eller andre billedlige Prydelser, at det i Almindelighed og næsten altid lykkes at kunne forstaae og oplyse Monumentet, henføre det til bestemte Steds- og Tidsforhold, og lade det mere eller mindre bidrage til at oplyse andre beslægtede

Oldtidslevninger eller Konstfrembringelser. Herved faae den gamle Verdens Antiquiteter ikke allene en holere Betydning i sig selv, men frembyde som oftest en langt sikkrere Grund for deres Benyttelse ved historiske Studier og ved Undersøgelser af den clasfiske Oldtids tidligere Kulturforshold, undertiden endog af hine Folkets ældste Tilstand, Slægtskab, Vandringer og andre Omstændigheder, end dette er Tilfældet med Nordens Fortid og dens monumentale Levninger. Disse ere, over hele Skandinavien, ligesom over den største Deel af Tydskland, hvor lignende Forshold finde Sted, hverken i Rigdom, i Mangfoldighed, i Formbetydning, eller overhovedet i historisk Charakter at ligne med den antike Tids Monumenter og Oldsager; de ere eensformige, og lade sig henføre til faa Classer af Gravsteder, Mindestene, Krigsbaaben, simple Redskaber og Prydelser; de fattes i det Hele Indskrifternes vigtige Forklaringemiddel, eller, hvor saadanne forekomme (Runeakrift), ere de næsten altid fra en forholdsviis ny Tid, og ubetydelige eller uhistoriske i deres Indhold.

Denne Beskaffenhed ved Nordens jordsfundne Oldsager har bidraget en stor Deel til de usikre, vaklende Systemer, og til de meget forskellige, mere paa Gissning og forudfattede Meninger eller Phantasier, end paa en factisk Grundvold byggede Hypotheser, hvorved man til forskellige Tider saavel har søgt at forklare deres Art og Bestemmelse, som at henføre dem til visse Tidsrum og forhistoriske Folkstammer, eller ved Monumenternes Charakter at oplyse disse Stammers Udbredelse og paa hinanden følgende Bebyggelse af Landene. Ege fra Rudbecks Dage har man sporet den Virkning, Indbildningskraften har havt paa Archæologernes Fortolkning af Monumenter og Antiquiteter, som man efter forskellige Ideer og Synsmaader har søgt at bringe i Forbindelse med Hypotheser om Nordens forhistoriske Indbyggere, eller med de ældste

Sagn om disse Landes Befolkning og tidligste Cultur. Vi behøve ikke at gjentage, hvad der er almindelig bekiendt. Det er jo ikke saa meget længe siden, at de lærdeste Antiquarer kun vilde see religiøse Symboler i de Steenører, Steenhammere, og andre Redskaber og Vaaben, som Thomsenke og Nielsenke rigtigere Anskuelse, Beskrivelser og Forklaringer have henført til deres oprindelige Natur og Bestemmelse, i Analogie med ganske lignende Sager, som man endnu i det 18de og 19de Aarhundrede har fundet i Brug hos Sydhavsøernes og andre vilde eller halv-vilde Folkescæd. Men selv fra et saadant rigtigere Synspunkt for Nordens ældste Gravelevninger og Jordfund vinde vi ikke meget for den historiske Beskuelse. At et vist Slags steenbyggede, med Jordhøie overhullede, eller med gigantiske Steendynger tilhullede og beskyttede Grave, i Almindelighed, hvor de forekomme, indeholde det omtalte Slags Redskaber, Vaaben, Leerkar, Nav og Glasperler m. m., og saaledes udgjøre en egen Klasse af Monumenter, som en Deel af Skandinavien har tilfælles med andre Landstrækninger i det nordlige og vestlige Europa: siger os ei engang saa meget, at vi med fuld Sikkerhed tør tilskrive nogen af de os bekiendte ældste europæiske Folkestammer disse ældgamle Grave og andre med dem beslægtede Steenmonumenter. En Tid lang, og endnu nylig, har man tillagt den overhovedet sparsomt forekommende, geographisk indskrænkede finske Stamme dette Slags Mindesmærker; ja man har endog villet søge deres Ophavsmænd blandt Polarlandenes Dværgfolk. Meningen, at disse Monumenter fra den saakaldte „Steenalder“ maaskee overhovedet maatte tillægges en langt mere udbredt, og i Forverdenen historisk bekiendt, europæisk Folkestamme, nemlig Celterne, er derimod ogsaa nylig bleven bestridt; og en af vore yngste, men ikke mindst erfarne og sagkyndige Archæologer vil ikke allene henlægge hine Steenmonumenter, og de dem

tilhørende Oldsager, i den fierneste, ubekjendte Fortid; men ogsaa snarest tilskrive dem „en ældre Stamme (end Gelterne), der endnu er os ubekjendt (og altsaa vist nok altid „maa blive det), og som i Tidens Løb ved mægtigere Folks „Indvandringer er gaaet til Grunde, uden at efterlade sig „andre Mindesmærker end de store Steenkamre“, de der bevarede Redskaber, m. m.¹⁾. Jeg har nylig yttret mig om det utilfredsstillende, temmelig trostløse Resultat, der synes at være det eneste, som bliver tilovers, naar man vil „forlade de ældste historiske Spor, som virkelig gives, for en Fiction eller Forudsætning, der allene er grundet paa den antagne Muelighed.“ Det er imidlertid ikke min Hensigt denne Gang at gaae ind i det hele Omfang af den nylig af mig i dette Tidsskrift berorte Materie om Steengravene og Steenredskaberne, der forekomme i Norden, og deres Forhold til lignende Monumenter i andre europæiske Lande. Hvad jeg her vil nævne, dette Slags Mindesmærker i Norden vedkommende, vil i det høieste være et Par Bemærkninger om deres almindelige Charakter, og om dennes Analogie med Monumenter af samme Slægt eller Klasse i det øvrige Europa; hvortil jeg vil knytte nogle Ord om de almindelige Forhold, hvorunder Kobber- og Bronze-Sager fra en meget fiern Fortid forekomme i det sydlige, vestlige og nordlige Europa; og om den eller de Folkstammer, som man troer at kunne tillægge dette Slags Oldsager.

Det er uundgaaeligt for Enhver, som endog kun gjør et let og hurtigt Bekjendtskab med de europæiske Oldtidsminder, der ligge udenfor, eller ere ældre end de græske og romerske Monumenters Kreds, at blive overbevist om den Charakterlighed, man finder imellem en stor Deel af disse; nemlig at

¹⁾ J. Borfaae „Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøie.“ S. 106. (Jvfr. Historisk Tidsskr. IV. S. 653, 666.)

de bestaae af sammendyngede, mangengang næsten ubegribeligt store og tunge, raae, eller meget lidt tilhugne, rettere kun paa enkelte Sider jævuede, Steenmasser; og at disse overalt og uden Undtagelse findes anvendte, ikke til noget Slags Constructioner, hvorved man kan tænke paa Boeningshuse, men kun til saadanne, der have en monumental Charakter; nemlig enten til Steensætninger og Steensamlinger, der bære tydeligt Præg af Sammenhæng med religiøse og nationale Ideer og Skikke, eller til Gravsteder og Mindestene. Ege fra saa uhyre gigantiske Foretagender, som de berømte Steenfredse og Steensamlinger ved Stonehenge og Aburry i England, og ved Carnac i Bretagne²⁾, fremvise, indtil de i vort eget

²⁾ Disse tre utvivlsomt celtiske Monumenter, der vel kunne betragtes som det højeste, hvortil dette steenbyggende Folkelag har bragt det i at flytte, sammendynge og behandle raae Steenmasser, ere i mere end hundrede Aar saa ofte beskrevne, aftegnede og oplyste, at man skulde antage Materien for at være fuldkommen udtømt; og dog er det endnu saa langt herfra, at man selv ved de nyeste Undersøgelser, ei kan siges at have afgjort meget vigtige Spørgsmaal (f. Ex. om disse Monumenters indbyrdes Forhold i Henseende til Alderen). Kunne vi, efter en af de sildigste af disse, med Sikkerhed antage, at der ved Stonehenge (hvor man i de opreiste Steenpiller har fundet udhugne Tapper for de tilsvarende Huller i Overliggeren, 18 Tommer i Diameter) har maattet anvendes Jern-Nedskaber (see J. Rickmanns Bemærkninger herover, i Archæol. XXVIII. p. 407. 418): saa vilde denne Forsatters Mening, at Stonehenge ikke er ældre end Romernes Besiddelse af Britannien (noget han af andre Grunde ogsaa antager om Aburry og dette Steds store og mærkværdige Circus af opstaaede Jordvolde uden om Steenfredsen) vinde i Sandsynlighed hos dem, der (som den anførte Forf.) antager Kobber-Nedskaberne overhovedet at være tidligere, end den romerske Erobring af Britannien, og Jernets Brug at have været ubekendt for Briterne, og de med dem beslagtede Celtiske Stammer. l. c. p. 416. — Det maatte imidlertid dog ved practiske Forsøg kunne bringes til en temmelig sikker Erfaringskundskab, hvilken Grad af Haardhed, de forskellige Arter af Bronze-Nedskaber, navnlig de saakaldte Celts som de hyppigst forekommende, besidde. Men ligesom i ethvert Tilfælde Anvendelsen af raae, eller kun ved Hielp af Steen- (og Kobber?)Nedskaber bearbejdede Steenmasser adskiller disses Periode strengt og tydeligt fra de

Fædreland, endnu for saa Decennier i forbausende Mængde og Størrelse forekommende Steendybser og Steenkredse, gjelder det om dem Alle, at de have det samme karakteristiske Charakteerspræg: det er ikke enhver Materie, ikke det nærmeste, lettest tilgængelige Naturstof, de Folkstammer, som hine Monumenter skyldes, have villet vælge. De havde i saa Fald, som disse Landes Beboere i en sildigere Fortid, kunnet benytte Jord, Gruus, Løv eller Smaasteen. Det var Stenen, hvoraf de betleente sig, saavel fordi den fra Verdens umindelige Tider hos en Deel af de ældste Folkfærd har havt en vis Hellighed; som fordi man hos Nationer, der endnu vare reent ubekiendte med Konstens Værk, og med Anvendelsen af samme til Naturstofets Forædling, til at give det, i en eller anden Konstform, en høiere Betydning eller symbolsk Betegning, fandt allene i Stenens Masse, Tyngde, Størrelse og Besværighed ved at flytte og bortskaffe den, en Betingelse, saavel for at tilveiebringe noget Stort, Usædvanligt og udmærkende for Monumentet, eller for det hellige, indviiede Sted, man vilde betegne: som for at betrygge de Gravsteder, hvori man nedlagde meer end almindelige afdøde Personers Levninger, imod Vold og Overlast.

Hvad nu de Steenmonumenter af dette Slags angaar, som forekomme i Danmark, i Skaane og i nogle Strækninger af det sydvestlige Sverrige: da ere deres forskellige Urter og Skikkelser for nærværende Tid overhovedet bekiendte nok;

hugne Stenes Alder: saaledes bliver det altid en vigtig og afgjørende Mærkværdighed, at der overhovedet i de Celtiske Monumenter knap findes nogen Overgang i de haarde Steenarters Bearbejdelse. Den egentlig cyclopiske Bygningsmaade, savnes overhovedet i Celtiske Lande; men hvorhen sætte vi de runde Taarne i Irland? og hvorledes ere de flade Bægstene og Dækstene i dette Lands Gravgange og særegne Gravhøiinger bearbejdede? — At Carnacs forunderlige og uhyre Steenrejsninger, hvortil mange Menneskealderes foruene Anstrengelser synes at maatte være anvendt, i al Fald er fra en ældre Periode end Stonehenge, kan neppe drages i Tvivl.

mest ved Beskrivelser, tilbeels ogsaa ved enkelte Aftegninger. Langt mindre nøiagtig og fuldstændig er vel den specielle Kundskab om deres Forekomst og Grændserne for samme, eller om deres enkelte særegne Beskaffenheder, i de øvrige Lande i Europa, hvor de findes. Dog er man overhovedet hidtil i det mindste saavidt bekendt med deslige Monumenter i en Deel af Nordtydskland, Rhinlandene, Belgien, det nordlige og vestlige Frankrige og de brittiske Øer, at man med Bestemthed tør sige: at de overalt bære samme eiendommelige Præg, og i det Hele ere enten af selvsamme, eller dog en meget lignende Construction, som de danske og nordiske. Denne vidtløftige Udstrækning af bemeldte Monumenter, den Overeensstemmelse i deres Skikkelse og Beskaffenhed, og den overalt forekommende Omstændighed, at de i alle disse Lande findes tillige med andre Mindesmærker, bestaaende af større eller mindre Jordhøie (Tumuli), som enten ganske savne Steensætninger og Steengrave, eller hvor Stenenes Anvendelse mere er en Bisag: leder med en uafviselig Nødvendighed til Antagelsen af en vis, i Fortiden vidt udbredt Folkestamme, for hvis nationale Skik og Cultus dette Slags Monumenter har været eiendommelig. — Det er ikke min Hensigt, her med afgjort Sikkerhed og Bestemthed at ville udgive Celterne for dette steenbyggende Folk; men paafaldende maa det vise sig for Enhver, at netop en stor Deel af de Landstrækninger i det vestlige Europa, hvor hine Monumenter findes, ikke allene beviisligen have været beboede af celtiske Folkfærd, indtil Romerne i Aarhundredet før Christus begyndte at undertvinge, ved Erobringskrige at forthynde eller fortrænge, men tillige at civilisere Landenes oprindelige celtiske Beboere; men at endog til vore Dage (for ei at tale om de mindre talrige Levninger i Nordskotland, Wales og Bretagne) flere Millioner Mennesker, af celtisk Herkomst og talende et

Sprog af celtisk Rod og Stamme, udgiøre Irlands Hovedbefolkning.

Med Hensyn til det historiske og linguistiske Studium af Celticismen, og dens, efter henved et Par Aartusinder endnu overblevne Levninger i Sprog og Monumenter, maa upaatvilelig ogsaa netop Irland udgiøre et Hovedland; saa meget mere som dette Land er besynderlig rigt og mærkværdigt i dets ældre, historisk-nationale og archæologiske Forhold. Foruden at det for en saa stor og betydelig Deel er befolket af en Stamme, der hører til Europas Forverden; er det tillige det Land i Europa, hvortil Christendommen tidligst blev forplantet udenfor Italien; det er desuden i Besiddelse af en gammel national Literatur i det irske Sprog, som imidlertid udenfor Landet, og det selv i England, endnu er ganske lidt bekendt. Irland er ogsaa, efter en i den nyeste Tid af flere indfødte Lærde forfægtet og documenteret Mening, det egentlige Fædreland for de gamle Sagn og Sange, som man, under Navn af de Ossianske, har villet oprindeligen tillegne Høistotland og det erste Tungemaal, hvis celtiske Slægtskab med det irske i øvrigt er nær nok. Endelig udmærker Irland sig ogsaa som det fierneste og vestligste Land i Europa, hvor man endnu finder, overalt omsprede, de selv samme Arter af Steenmonumenter, der forekomme i de øvrige, bevistligt af Celter beboede Lande — de samme Grave, „Zettestuer“, „Hune-bedden“, „Dysser“, „opløste Stene“ (pierres levées), „Vord-Stene“ (Dolmen), Alterstene, Ringsteder, og hvad Navn man ellers i Danmark og i andre Lande har givet de hos os vel bekendte Mindesmærker, som nyligen atter paa flere Steder ere komne til Dmtale. — Hvorledes man nu endog vil danne sig en Hypothese om Tiden, hvortil dette Slags Monumenter kunne henføres, om den Folkestamme, de have tilhørt, og om den Bestemmelse, en stor Deel af dem, som ere uden

al Jordbedækning, og uden Spor til egentlig Begravelse, kan have havt: saa er det, under enhver Forudsætning, efter ethvert System, lige umueligt at overse eller fornegte den store Charakterlighed, disse Monumenter besidde, overalt hvor de forekomme; og lige saa vanskeligt vil man ogsaa have ved at omstøde eller afbevise den store Sandsynlighed, som den Mening altid vil tilvinde sig: at tilhøre hine Steenmonumenter Fortidens celtiske Indbyggere i Gallien, Belgien, Britannien og Irland, da synes den samme Folkestamme at være nærmest til at vindiceres saadanne Mindesmærker, hvor de forekomme uden for hine Lande — nemlig i en Landstrækning, der indbefatter en Deel af det til Gallien grændsende vestlige og nordlige Germanien, den cimbriiske Halvø, de danske Øer med Skaane, en Deel af det sydvestlige Sverrige, og Strækningen af Nordtydskland, fra Elbens Munding til Oberen (Holsteen, Mekklenborg, Pommeren.)

Jeg nævnedes nylig Irland som et celtisk Hovedland, og at det viser sig som et saadant, ogsaa i dets Monumenter og Oldsager. At de sidste overhovedet ere de selv samme, man finder i Danmark og Sverrige, fra den saakaldte Steen- og Kobber-Ålder, maae vi, efter alle bekiendte Spor og Efterretninger, være overbeviste om. Jeg vil længere hen med nogle Ord berøre denne Sag, med Hensyn til en Deel af saadanne Oldsager fra den sildigere Periode, nemlig Guldets og Kobberets. Om Monumenterne i Irland fra den Celtiske Fortid vil jeg i Almindelighed bemærke, at dette Lands indfødte Antiquarer i nyere Tid characterisere og beskrive dem, saaledes som jeg nylig har angivet: i Stikelse og Bestaaffenhed aldeles lignende vore egne Monumenter. Men for at gjøre det tydeligere, hvor utvilsom den Slægtlighed er, som finder Sted imellem de irske og vore danske eller skandinaviske Steen-Monumenter og Grave fra Hedenold — og hvad der imidlertid hos

de første har en eller anden local Egenhed: vil jeg meddele en ganske kort Skizze af de irlandske Monumenter, som man henregner til den celtiske Tid.

Deres Hoved-Arter og Benævnelser ere følgende:

1) *Crom-leac* (ogsaa *Crom-lech*) eller de saakaldte Alterstene: fristaaende Steendysser, hist, ligesom hos os, af en ofte forbausende Størrelse og Vægt; og undertiden opreiste paa kunstige Soie, af 60—70 Fods Høide. De bestaae af en stor, hyppigen til een af Siderne noget heldende Overligger; en Egenkab, som, hvad enten den er tilfældig eller forsættelig, steldnere forekommer ved lignende Monumenter i Danmark, hvor i Almindelighed Dækstenen har et fuldkommen horizontalt Løje og en flad Underside. I de fleste Tilfælde har Overliggeren tre Bærestene (*Trilithons*), to ved den ene og een ved den modsatte Ende af Overliggeren. Langt steldnere ere de *Cromleac's*, hvor denne bæres af to Piller; oftere findes de, som have 4, to ved hver Ende, og undertiden med en betydelig Sænkning (*Cromleac on the top of Craigs-rock, county of Antrim — the two front pillars 4 feet high — those at the back 7 f. 6 inches high*. *Ir. Transact. XV. 119*). Det sidstnævnte, ved flere Beskaffenheder i Constructionen mærkværdige Monument, er desuden omgivet af en Steenfreds, 45 Fod i Diameter, og denne igjen af en udvendig opfattet Jordvold. Endnu mærkeligere er maaskee en anden *Cromleac* i Grevskabet *Waterford*, hvis store Overligger skal være hævet 10 Alen fra Jordfladen (?) paa 4 Bærestene. En *Cromleac*, der fuldkommen horizontalt hviler paa 4 toppe Bærestene, og ganske ligner dette Slags Steendysser, som hos os ere saa hyppige, er beskrevet og aftegnet i *Dubour-dieu statist. Survey of Antrim. p. 582*. En langt større *Cromleac* (omtrent 20 Alen lang og 4 Alen bred) med flere Overliggerer (hvoraf den ene har en colossal Størrelse, $9\frac{1}{2}$ Alen

lang, $4\frac{1}{2}$ Alen bred, $1\frac{1}{2}$ Alen tyk) og en nær Omgivning af svære Gberstene eller Kredstene, findes i Nærheden af Glanworth i Grevskabet Cork²⁾.

2) Et Slags Variation af Crom-leac synes de Monumenter at være, hvor, efter Beskrivelsen, store, meere eller mindre tegledannede Stene, i perpendicular Stilling, opreiste i to eller flere Rader, danne et Slags Udgang til en Steendybse, eller en saakaldet Alterssteen. Til flere af saadanne, jeg har fundet beskrevne, hører f. Ex. det under Navn af *Baal-Tien* („the House of Baal“) bekiendte Monument i Grevskabet Mayo, hvor fire høie, tegleformede Stene ere opreiste i to Rader, og i den ene Ende findes „an altar, placed over a deep pit, at each end of which a great stone is fixed“. (Ustegningen i Irish Transact XV. 121 synes at være slet gjort, og er utydelig). Et andet endnu større Monument af den Art findes paa Høien Garry-Duff, i Grevskabet Kilkenny, hvor Stene ere opreiste i 4 Rader, fem i hver af de inderste, og tre i hver af de yderste, med to Alens Afstand imellem hver. Efter Beskrivelsen skulle de alle tilforn have havt Overliggere. I Jorden er fundet Spor af brændte Been og Aske³⁾.

3) *Cairn* (=: hellige Høie, Gravhøie, Mindehøie) af to Slags: nogle, dannede af sammendrygede Stene i tegledannet Form, med afskaaen eller flad Top; i flere af saadanne har

²⁾ C. Smith Ancient and present State of the County of Cork. Dublin 1750. Vol. II. p. 410, hvor ogsaa en Tegning af Monumentet er meddeelt. Denne Steendybse, som Almuen kalder „Grannies Seng“, (Grannie's bed) beskrives ogsaa i Irish Transactions, XVI p. 123, men paa en noget forskjellig Maade; og det hedder her: at der findes i den ene Ende „en liden Hvalving eller Kielder, (a small vault or cave) hvis Indgang er lukket med en meget stor Steen.“ Hvor umaadeligt Arbejde der er anvendt paa at reise dette Monument, sees blandt andet deraf, at Stenene, som dertil ere anvendte, ikke have kunnet findes nærmere, end ved Grændsen af Grevskabet Limerick, i en Afstand af 5—6 engelske Mile. Langt videre er imidlertid den Afstand, hvorfra man har maattet føre de uhyre Steenmasser til Stone-henge i Wiltshire.

³⁾ Tighe's Survey of Kilkenny, p. 627.

man aldeles intet Spor fundet til Begravelse. Det andet Slags, (*Taimh-leacht*, or *burying Cairn*, Gravhøi) er i Almindelighed dannet af Jord, Gruus eller Smaasteen, og indeslutter en Gravkiste (*Kisde*, *Kist-van*, or more properly *Cisde-Bhana*, literally the coffin of death. Irish Transact. XV. p. 124). En saadan Kiste bestaaer i Almindelighed af 6 (formodentlig nogenlunde flade) Stene, der ere tæt sammenstilte i Form af et Slags Sarkophag, hvori man snart finder Urner med Aske i, snart brændte Been uden Urner; man har ogsaa i en saadan Høi fundet ubrændte Been, sammenbundne med Kobbertraad i to Knipper, og nedlagte i en meget stor Urne i Gravkisten (*Smith Hist. of Cork. II. 411*); i andre Kister runde Glasfar (glass bottles) og store Glasperler (such as are called *Druid-beads* in Wales). Nogle af saadanne Cairns har man fundet opkastede over en Crom-leac af mindre Dimension, end de fristaende (altar-cairns), og under Steendyssen Urner eller brændte Been. (Eignende Jagtagelser i de skotske Høllande, see *Pennants Tour to the Western Highlands. p. 343*). I andre finder man vidtløftige Høistuer og underjordiske (stundom indtil 30 Alen lange) Gange og Svælvinger, dannede af løse Stene. Jeg forbigaaer videre Beskrivelse over disse og flere Slags Cairns, hvortil jeg agter ved en anden Leilighed at komme tilbage.

4) Steenkredse (Druidic circles), som i Irland snart omgive en Steendyffe, snart findes allene eller med en enkelt Steenpille (Bautasteen) i Midten (Vfr. bl. a. *Smith the County of Cork. II. p. 411*). Det er tydeligt nok, at disse irlandske Monumenter, nemlig de isolerede opreiste Stene (til Forskiel fra de opløstede), maa henføres til samme Klasse af Monumenter, som Steenkredsene ved *Aburry* i England, og de vidunderlige Steenrækker (*Steen-Alleer* kunde man kalde dem) ved *Carnac* i Bretagne. Eignende forekomme

som bekendt hyppigt nok i Norge og Sverrige, selv i det vestlige Bahuuslehn og i Bleking. I Danmark savnes vel ikke Steenkredse; men de have tildeels en anden Charakter og omgive som oftest en Steendysse.

Endnu vil jeg nævne, som et høist karakteristisk Exempel, de, ved den særegne Localitet, fortrinligt og i Mængde bevarede Monumenter af samme Art, som findes paa et af de fierneste, mest isolerede og vestligste Puncter i dette Land, nemlig de tre saakaldte sydlige Arans Der, der ligge i Galway-Bugten's Munding, omtrent i et Par geographiske Miles Afstand fra Hoved-Den. Gielder det om hele Irland, at dette Land i archæologisk, ja selv i statistisk Henseende lige til den nyeste Tid har været meget lidt bekendt: saa vil Ingen undres over, at hine fierne, isolerede Smaa-Der, uagtet deres store Mærkværdighed i ethnographisk, historisk og antiquarisk Henseende, indtil for 20 Aar siden have været saa godt som reent ubekendte. Deres Historie, som Landets Annaler føre op til det 3die Aarhundrede efter Kristus, men som i det mindste bliver sikker mod Slutningen af det 5te, (da St. Ginea, eller Gudeus, i A. 480 paa den største af disse Der stiftede et berømt Abbedie) maa jeg i øvrigt lade være uberørt. For den Celtisk-Irsk Archæologie ere de af megen Vigtighed, da de, efter den indfødte Forfatters Vidnesbyrd, som jeg her følger, fremvise en Mængde af de hos Britterne under Navn af Druidiske bekendte Steen-Monumenter fra den for-christelige Tid, lige saa interessante ved deres Størrelse, som ved deres fuldstændige Bevaring. Man finder paa Arans-Derne, i Følge Beskrivelsen, alle de ovenfor karakteriserede Monumenter; nemlig Cairns, eller hellige Høie; Cromleachs, eller umaadelig store, tildeels flade Stene, opløstede paa flere Steenpiller eller Bærestene; Steenkredse; enkelte, høie Mindestene (lofty obelisks) eller Bauta-stene, undertiden indtil 10 Alen over

Jorden, og mindre Steensætninger, Steendyser og *Tumuli*. I øvrigt har den irlandske Antiquar John O'Flaherty, som vi fylde den første særskilte Beskrivelse over de sydlige Aran-Øer⁵⁾, ikke indladt sig paa nogen nøiere og mere speciel Skildring af Monumenterne; fordi de, som han siger, „ikke juft frembyde nogen udmærkende Egenhed, der kunde adskille dem fra lignende Stenstande, som findes i Mængde paa de britiske Øer.“ Heller ei tillader min Hensigt med disse korte Bemærkninger mig at gaae ind paa de interessante Oplysninger og Hentydninger, Forfatteren, i Anledning af disse Øers celtiske Monumenter, meddeler om de Spor, som Irlands Sprog, Historie og Oldsager menes at indeholde af et Fortids-Eløgtstøb med Orienten, af Irernes sandsynlige Oprindelse fra Gallien og Celtiberien, af deres Forbindelse med de tidligste Søfarende udenfor Middelhavet, Phœnicierne, og af deres Brug af Bogstavskrift fra en Periode, der taber sig i den ældste og dunkelste Fortid. — Mit Niemed var kun at anføre disse fra Oldtiden berømte, lykkelige, sunde, frugtbare Øer, hvor et Folketal af 3 til 4000 Mennesker have bevaret deres celtiske Sprog og Giendommelighed i en Reenhed, som den knap mere findes nogensteds paa Hovedøen, til et Beviis paa: at selv til de yderste, vestlige Puncter af den grønne Ø, kunne vi forfølge vore Steen-Monumenters vidt udbredte Landemærke. Jeg vil endnu kun nævne, at ligesom det hører til den udelukkende celtiske Charakter, som hersker paa disse Øer, at det irske Sprog er det eneste, som der tales, og det med en Mængde af gamle Ord og Udtryk, der ei engang ere forstaaelige for Irænderne lige overfor paa Hovedøens Kyster:

⁵⁾ A Sketch of the History and Antiquities of the sochtern Islands of Aran, with observations on the religion of the Celtic Nations, pagan Monuments of the early Irish &c. by John T. O'Flaherty. Transactions of the Roy. Irish Acad. Vol. XIV. Dublin 1825, (Antiquities p. 79—140).

saaledes findes der ogsaa i Klædedragt, Stikke og Folkesagn, meget, der leder tilbage til de britiske Ders celtiske Periode. Det kan dog, hvad Dragten angaaer, være værd at nævne, at endnu er disse Dboers almindelige Fodtøi en Sko af den ældste og simpelste Art, dannet af den raae Dre eller Rø-Sud, lidt længere end Foden, tæt sammentrukket over Bristen, og snøret eller sammenbundet med et Stykke Line. Blandt gamle Folkestikke, der omtales som endnu almindelige paa disse Der, (men som den anførte Forf. i øvrigt næsten forbigaaer) fremhæver han dog især de endnu levende Spor af Jldens Hellighed, der bl. a. have vedligeholdt sig i de Blusfyr, som regelmæssigt og overalt paa Derne tændes paa ophøiede Steder den 1ste Mai og St. Hans Nat.

Uf alle øvrige archæologiske Mærkværdigheder, som Irlands celtiske Monumenter og Oldsager frembyde, hvoraf jeg ved en anden Leilighed agter at omtale et Par af de mest eiendommelige for Landet: de irske Gravbygninger under Jorden, eller i Hølene (svarende til vore Jettestuer, men af en noget forskiellig Construction) og de runde Taarne af cyclopisk Bygningsmaade — maa jeg her indskrænke mig til at berøre noget af hvad der i Særdeleshed vedkommer og staaer i Forbindelse med de i dette og andre Lande forekommende Vaaben, Redskaber og Smykker af Kobber eller Bronze. — Hvad jeg her allerførst vil erindre, maa være dette: 1) At skøndt, som bekiendt, de selsamme Kobbersager der forekomme overalt paa de britiske Der, hyppigen findes i Danmark, i Skaane m. v., kan det vel antages som afgjort at man i det mindste her ikke finder dem i de Steengrave (Jettestuer, Høistuer), som tilhøre hiiin Periode, da Eigene i Almindelighed uden at brændes, begroves i de steenbyggede Grave, hvis Gravgods bestaaer af Steenredskaber, Eerlar, Rav eller Glasperler. 2) At man derimod neppe med

lige Sikkerhed tør antage, at aldeles det samme Forhold finder Sted i Irland og England. Det er i det mindste afgjort, at man i England ikke sjelden finder Steen- og Kobberredskaber samlede i Grave, der med afgjort Visshed tilhøre den celtiske Folkstamme; og det nemlig ikke blot i samme Hoi, der til forskjellig Tid var benyttet, men i selvsamme Gravsted. — At man ogsaa har enkelte Exempler paa lignende Tilfælde, saavel i Tydskland, som i Danmark, har jeg paa et andet Sted omtalt. Jeg bemærker dette især med Hensyn til Steensagerne og Kobbersagerne Alder, som ved hine i en vis Periode ikke kan have ligget meget længer tilbage, end ved disse; ligesom det overhovedet vel kan antages, at man altid har brugt visse Steenredskaber, Hammers, Køller, Pilspejlses m. m. ved Siden af andre Redskaber, hvortil Kobberet benyttedes — f. Ex. Sværdet, og den saa meget hyppigt forekommende Celt⁶⁾, eller Meisel. Egeledes findes endog i Naturen Beviser for, at Kobberredskabernes Alder i England stiger op til en Periode, der kan ligge meer end et Par Aartusinder tilbage i Tiden. Man har f. Ex. i Lincolnshire, i en Mose med 6 Fods Vand, fundet en Celt i Blaaleer under Roden af et Træ, der havde hørt til de Forverdenens Skove (submarine forests), som ikke allene engang havde bedækket denne Moses Vand, men hele Kyststrækninger af dette og flere Landskaber i England, i en Dybde, der nu endog ligger under Lavvandet's Stade (about and below the level of low watermark).

⁶⁾ Som bekendt er dette den almindelig bekendte Benævnelse, man i mere end hundrede Aar i England har givet dette Slags Redskab. Mindre bekendt er det, at man i det latinske Sprog, om endog i sildigere Tider, finder Ordet *Celtis* eller *Celtis* i Bemærkelsen: en Meisel eller et Huggejern. („Stylo ferreo — vel *Celte* sculptantur in cillee“ Valg. Job. XIX. 21. I en Inscription fra Pola i Istrien forekommer: „maleolo & *celte* literatus cilex.“ Gruteri Inscr. Rom. 1616. Fol. p. 329. lin. 23.)

Man er nu, ved vort nordiske Museum og ved vore Antiquarers Beretninger og Beskrivelser, tilstrækkelig bekendt med det historiske Factum: at hine Kobbersager (Sværd, Landespidsler, Meisler, Stridshamre, Hals- og Armbaand, Hoved- og Prystsmykker m. m.) i en vis, ubestemt Periode have været temmelig hyppige i Danmark (Jeg vil nu fornemmelig holde mig til dette Land); og at man ogsaa her har nedlagt dem i Grave, der vel ikke ere af samme Indretning, som de saakaldte Jettestuer, men dog som oftest ere steensatte, beklæmede ved store Overliggerer eller Dækstene, eller ved epdyngede Høje af Jord, Grus eller Smaasteen. Man er derimod hidtil ingenlunde enig om, under hvilke Forhold vi maae tænke os Brugen af disse Kobber-Redskaber og Vaaben hos vore Forfædre; om man snarere maae tænke sig dem som forte i Brug fra en vis Epoke i et sildigere Tidsrum, end Steensagerne — uden Hensyn til Folketammen, der i en saadan Periode beboede Landet; og saaledes blot som en Virkning af den stigende Cultur, her ligesom i flere europæiske Lande — med andre Ord, om vi, ved Betragtningen og Undersøgelsen af disse Gjenstande, kun bør tænke paa en Kobber- eller Bronze-Alder, i Modsetning til den tidligere Steen-Alder, og den sildigere Jern-Alder; eller om vi derimod hellere maae gaae ud fra et vist Folk, en særegen Stamme, hos hvilken Kobber-Redskaber fortrinligen vare i Brug, som fra umindelig Tid var bekendt for sin Duellighed og Kunst i at forfærdige dem⁷⁾, og hos hvilken disse Ting saaledes, om ikke just udelukkende fandtes, dog paa en Maade vare oprindelige og nationale. Det er bekendt nok, at man baade i ældre og nyere Tider har betragtet Celterne, som et saadant (en dansk Forfatter har

⁷⁾ Dette var vist nok Tilfældet med Celterne, bl. a. i Irland; men vi bør derfor ikke antage (skiondt Tinnet fra Cornwall i Britannien fra den fjerne Tid har været anvendt til den Kobber-

brugt Ordet „Kobberførende“) Folk; og man har ligeledes for længe siden, men ogsaa i ganske nye antiquariske Undersøgelser, bragt dette i Forbindelse med Kobberets, og de samme Kobberfagers Brug og Forekomst hos andre af Forverdenens, tildeels meget civiliserede Nationer (Phoeniciere og Etrusker) med hvilke man vil finde det sandsynligt, at de irske og britiske Selter have staaet, om ikke i Slægtskabs-Forhold, dog i ældgammelt Samqvem. Dette er en Hypothese, som den irlandske Antiquar, og Vicepræsident i det Dublinste Vidensk. Selskab, W. Betham, nylig har udviklet i et Værk⁶⁾, hvori han bl. a. vil søge at godtgjøre det irske Sprogs Afstamning fra det phoeniciske, ligesom dets Slægtskab med det etruskiske; og tillige meddelel Texten af de bekendte Etruske Tavler i det umbriske Sprog, omskrevne i det Irske, med en ordret og en omskrivende Oversættelse i det Engelske. Skøndt dette neppe er meer end et vovelligt antiquarisk Phantasispil, er dog mangen af Forfatteren meddeelt Oplysning over de gamle irske Sprogværker derfor ikke mindre mærkelig. Han henviser til disse, langt mere end til det nu brugelige Tale sprog, for at bestemme dets Udspring og Slægtskab; og det maa i det

blanding, vi finde i den antike og i den celtiske Bronze) at Kobberets Brug og Forarbeidelse var en celtisk Opfindelse. Man vil have fundet Slægtskabs-Spor, som lede hen til Phoenicien og Etrurien. Det kan da vel erindres, at Etruskerne vare i Oldtiden berømte for deres Færdighed i at bearbejde og støbe Kobberet til plastiske Kunstværker, — overhovedet som Metalarbejdere, ogsaa i Guld. („Die Etrusker“, von R. O. Müller. II. 250—253.) Overordentlig rige Kobberguber fandtes i Etrurien, bl. a. ved Volaterra. „Tuskerne forarbejdede uhyre Mængder af Kobber til Vaaben, Statuer og Penge“. Müller. l. c. I. p. 242 (jvfr. Plinius Hist. Nat. 24. 16.)

⁶⁾ *Etruria-Celtica*. Etruscan Literature and Antiquities investigated, or the language of that ancient people compared and identified with the Ibero-Celtic, and both shown to be Phoenician, by Sir Will. Betham. Dublin 1842. 2 Vol. 8.

mindste vække Opmærksomhed, naar han antager, at neppe en Etendedeel af de Ord, som forekomme i de gamle irske Manuscripter og Glossarier, ere tilovers i Talesproget. Er dette maaskee noget overdrevet, saa veed man dog, at gamle irske Kroniker og andre Bøger føre et reent celtisk Skriftsprog høit op i Middelalderen; ligesom at nogle af de allerældste latinske Haandskrifter, som endnu havees, skrive sig fra Irænderne^{*)}. I det samme Skrift har Forfatteren fragmentarisk behandlet adskillige Gienstande, der staae i Forbindelse med phoeniciske, etruskiske og irske Oldsager og Levninger, for at lægge det Slægtsskab, han antager mellem hine og disse, for Dagen. Uden at berøre hans Bemærkninger over celtiske Mynter, og deres formeentlige Analogier med phoeniciske m. m. vil jeg her kun fremhæve den interessante Oplysning, Sir Will. Betham meddeler om de gamle Mynteringe (Guld-Ringe, hvoraf man i den ældste Tid betiente sig i Stedet for Mynt), baade mindre og større, tykkere og vægtigere, som i Mængde ere fundne og findes i Irland. Hvad der endnu mere beviser denne deres Bestemmelse, er den Opdagelse, at de

*) „It is in the ancient Irish Mss. that the old Celtic language is exhibited in its purity.“ — „The most ancient latin Mss. in Europa were written by Irishmen; and the most ancient european (?) Mss. are in the Irish language.“ Betham l. c. I. 49. Forf. anfører paa et andet Sted (II. 279—80) navnlig adskillige latinske Evangeliarier, et N. Testamente og flere Haandskrifter, skrevne i Irland, som findes i Dublins Bibliotheker, og som han henfætter i det 5te, 6te og 7de Aarhundrede. At der berettes om irske Manuscripter af meget høi Alder, som skulle have været i de ældgamle Klosterbibliotheker i Bobbio og i St. Gallen: er uden Tvivl paa begge Steder urigtigt, eller kun en Formodning, fordi den irlandske Geistlige St. Columbanus stiftede Bobbio 612 (ell. 614), og skal have medført latinske Haandskrifter (Blume, Iter Ital. I. p. 55 o. fig.); og en anden Irælænder St. Gallus fulgte sin Landsmand Columbanus til Frankrige, og gav Anledning til Stiftelsen af Abbediet St. Gallen. (Vfr. Weidmann, Gesch. der Bibl. zu St. Gallen. S. 5.)

allermindste af disse Ringe have en Vægt af 12 Gran, og at dette synes at have været en Vægt-Genhed, hvortil de større Myntringe (hvoraf der i øvrigt i Irland gives en heel Klasse, af en ganske egen Skikkelse, der neppe passer til Benævnelser af Ring) som oftest staae i et vist numerairt Forhold¹⁰⁾. De sidstnævnte findes undertiden af meget betydelig Vægt og Størrelse, og Forf. nævner at have seet to, af hvilke den ene Ring veiede 36, den anden 56 Uncer. Ikke mindre interessant er det, at man ogsaa i Irland har fundet falske Myntringe, giorte af den sædvanlige antike Bronze, nøagtigen af samme Skikkelse og Størrelse som de ægte, og saa kunstigt overdragne med en tynd Guldblade, at enhver maatte stufes, som ikke prøvede dem ved Vægten¹¹⁾. Sølvringe, af samme Bestemmelse, men af en forskellig Form, findes ligeledes i Irland; men, som det synes, mindre hyppigt end Guldet. Sølvet er meget fint støbt i tynde Plader, som man derefter har skaaret i Strimler, hugget disse over til den Vægt, man vilde give Ringene, og bolet dem sammen ved Enderne, saaledes at man har kunnet hænge dem i hverandre, som en Kæde af flere eller færre Led. — Jeg behøver ikke at minde om den Tilghed, de irske Myntringe have med de hos og og i andre Egne af Scandinavien fundne simple og glatte, Gulds eller Sølv-Ringe, eller afhuggede Stumper af saadanne, hvorom flere nordiske Antiquarer have yttret den Formodning, at de i Fortiden have været benyttede som Betalingsmiddel¹²⁾.

¹⁰⁾ Det er bekiendt, at Cæsar (Bell. Gall. V. 12) beretter om Britterne, at de betiente sig af Metal-, Gulds- eller Jernringe, af en bestemt justeret Vægt (ad certum pondus examinati) i Stedet for Mynter. (Læsemaaderne i Haandskrifterne ere noget forskellige. Grotefend vil læse: „Utuntar aut nummo areo, aut annulis (talis have de fleste Haandskrifter) ferreis, ad certum pondus examinatis, pro nummis.“

¹¹⁾ *Betham Etruria-Celtica*. I. p. 108.

¹²⁾ Jvfr. bl. a. de bekiendte Steder i Edda: *Völundar-quida* Str. 7,

Dette er en Gienstand, jeg overhovedet her blot kan berøre, ikke behandle.

Paa en vis Maade have de irske Myntringe af Bronze endnu mere Mærkværdighed, end de af ædle Metaller, fordi man ogsaa finder hine af en vis Genhed i Bægten, efter Forhold af Størrelsen, hvilket gør det meer end sandsynligt, at de ligeledes have været benyttede i Stedet for Penge; og fordi man undertiden har fundet dem — ligesom visse Redskaber af Kobber¹³⁾ — i en saa overordentlig Mængde i Irland, at man deraf tydeligt seer, hvor almindeligt dette Blandingsmetal har været der i Fortiden, og at man ligesaa lidt har savnet dette Slags Repræsentativer for Smaamynt, som et Betalingsmiddel i Guld og Sølv af større Værdi. Saaledes berettes f. Ex, at man for omtrent 30 Aar siden, ved at grave i en Høi i Grevskabet Monaghan, fandt flere Tusinde Stykker Myntringe af Bronze, alle af een Form og Størrelse, og saa mange, at de udgjorde et heelt Karre-Læs. (anf. Sted. II, 115)¹⁴⁾ I stor Mængde findes ligeledes i Irland Bronze-Sværd, Daggertter, Spydspidser af forskiellig Længde, fra 2 eller 3

hvor der tales om 700 Ringe, dragne paa en Snor (Ed. 4to Vol. II, p. 9, cit. p. 963) og *Rigsmål*, Str. 33, hvor det hedder om Karlens Gæmildhed: „Ringene uddeelte han, Kiæden eller Armskaudet (Baug) sonderhuggede han.“ Vol. III, p. 185. Jvfr. J. Magnusens Anm. og det der anførte Sted af Sjøborg. Ogsaa i det angelsachsiske Beowulffs-Digt forekommer Ringe næsten overalt som Betegnelsen for Penge, eller kostbare Gaver, ja endog som Betalingsmiddel, i Stedet for Lønning til Krigsfolk. — Sølvringe, omtrent af den Art, som Betham har beskrevet dem, ere i betydeligt Antal fundne paa Den Gulland; i Danmark er Sølvet langt fiældnere i Jordfund, end Guldet.

¹³⁾ De saakaldte Celts, eller Meisler af Bronze, ere fundne i saadan Mængde, at Metallet, som udsmeltes deraf, efter Betham's Beretning, kan beregnes i Centnerwiis (l. c. II, p. 151).

¹⁴⁾ De samme Noticer om Celternes Myntringe, og disses Bægt-system, havde Sir William Betham allerede 1836 meddeelt i to Afhandlinger: „on the Ring-Monny of the Celtæ.“ *Transact. of the Irish Academy*. Vol. XVII. *Antiquity* p. 7, 91 og flg.

til 16 Tommer. Naar vi betragte disse Gjenstaende i de meddeelte Aftegninger hos Betham (II. p. 147 Tab. I. II.) i Hoare's Ancient Wilt-Shire o. fl. St., gienkiende vi strax de selv samme Former, hvormed vi ere saa vel bekiendte fra vore egne Samlingers Bronze-Baaben; og lige indtil den særegne (ogsaa i Tydskland forekommende) Form af et vist Slags celtiske Meisler, med et Die eller en Øksen ved den butte Ende, saa er ogsaa denne Art af Bronze-Redskaber et temmeligt hyppigt Jordfund i Danmark¹⁵⁾.

Saa afgjort det, efter de her meddeelte Efterretninger, maa forekomme os, hvad desuden andre ældre og nyere Vidnesbyrd tilstrækkeligt bekræfte, at Kobberet var hos Celterne om ikke det eneste, dog det almindeligste og mest bearbejdede Metal, ligesom at Guldet, navnlig i Irland, paa samme Tid som man anvendte Broncen til Baaben og Redskaber, benyttedes til Smykker, Arm- og Halsringe, og, i Stedet for prægede Mynter, i Form af større eller mindre støbte Lene eller Ringe: saa let maae vi, paa det Standpunct, vi allerede have naaet i Kundskab til vore nordiske Oldsager, deres forskellige Slæfser, Arter og Grændserne for deres Fjndesteder m. m. kunne overtøye os om: at der hersker den nøieste Overensstemmelse i Former, Arter, Metallets Bestaaffenhed og Begyng (See nedenfor S. 263. 64), og i Maaden, hvorpaa man har benyttet og anvendt forskellige Bronze-Sager, hos de irske og britiske Celter (uden Tvivl ogsaa hos Gallerne og Belgierne) og i Danmark, under den Tidsalder, da saadanne Redskaber, Baaben og Smykker her maa have været i hyppig, om ikke i almindelig Brug. — Hvorledes er nu denne Brug opstaaet? Er eet og det samme Folkeslag, der tidligere kun benyttede Steen til Redskaber, som lidt efter lidt gik over til Brugen af

¹⁵⁾ Jvfr. f. Ex. „Danmarks Oldtid“ af J. Worsaae. S. 23.

Kobber eller Bronze? — Den nyeste archæologiske Systematiker i Danmark, skøndt lidet tilbøielig til at antage en celtisk Indvandring, siger imidlertid selv: „Overgangen (fra Steensalderen) er saa brat, at vi allerede af Oldsagerne selv kunne formode, at Bronzealderen først maa have taget sin Begyndelse ved Indvandringen af en ny Folketamme, som var i Besiddelse af en høiere Cultur, end Landets tidligere Indbyggere¹⁶⁾. Dette har unegtelig megen historisk Sandsynlighed, men er dog ingen absolut afgjort og bevislig Sætning. Den Muelighed lod sig dog tænke, at Indvandring af beslagtede, men mere cultiverede Stammer, eller Handelsfamqvem med Oldtidens tidligst civiliserede Folketærd, kunde have indbragt eller efterhaanden udbredt Kobberet eller Bronzen blandt de vestlige og nordlige Celter. At det ikke er aldeles nødvendigt, eller allene muligt, at tænke sig Brugen af dette Metal som pludselig og med eet indbragt ved en fremmed Folketamme, viser sig ogsaa derved, at man ikke ganske sjelden finder Steensager og Bronze samlede i de samme Grave, og formodentlig vilde kende langt flere saadanne Tilfælde, dersom man, endog saa kun i nyere Tider, altid havde været opmærksom paa og beskrevet dem — jeg vil naturligvis ikke tale om Beskaffenheden af tallose Grave, som fordm i Martusfinders Lob have været undersøgte, og hvor man ved Gravningen efter Kobbersager og andre end mere kostbare Stenstande, ikke har ændset eller borttaget Steenredskaberne.

En mere afgjørende Omstændighed, end disse Redskabers Afsløsning ved Kobber eller Jern, synes derimod ikke allene Gravens Indretning, men især Begravelsesmaaden at være; det

¹⁶⁾ Borsfaae anf. Sted S. 21; jvfr. S. 102: „Oldsagerne vise det tydeligt, at der ikke findes nogen gradvís Overgang fra de simple Redskaber og Vaaben af Steen til de smukt udarbejdede Redskaber og Vaaben af Bronze“.

ſamme Folk, der begrov ſine Døde i dertil indrettede Steenhuler og jorddækkede Gravſtuer af Steen, vil man vanſkelligt tænke ſig at være gaaet over til en ſaa afvigende Skik, ſom den, at brænde Eigene, og kun bevare Aalets Levninger i Aſtekruffer. — Her er det dog iſær, hvor vi, ved Underſøgelsen og Beſteemmelsen af Steenperiodens, eller det ſteenbyggende Folks Grave og Monumenter, Gravene, der indeholde Bronze og Beviis for Eltigrand, og de afglort germaniſke Grave og Gravhøje, befinde os paa et ſaadant Punct, hvor endnu de fleſte Sagttageller og Beſkrivelſer ere alſtor iſolerede, eller de ſidſte alſtor ubeſtemt almindelige, ſtundom indbyrdes afvigende eller for lidet nøagtige i deres Detail, til at kunne ved dem klart nok udrede Forhold, der, ſaaledes ſom jeg ovenfor bemærkede, i ſig ſelv ere eensformige og næſten uden al Veiledning af Konſtens eller andre karakteriſtiſke Mærker og oplyſende Binf. Saaledes, for kun at nævne een betyden- de Omſtændighed, er Forholdet imellem de ældſte Steengrave (Jetteſtuer, Hünengråber) i Danmark og Skaane, og i Sønderjylland, Holſteen og andre tydiſke Lande ved Øſterſøen og Nordſøen, i Henſeende til Gravfundet, endnu ikke fuldkommen nøagtig bekiendt eller ſikkert beſtemt. I Danmark pleier man at antage det ſom almindeligt ved dette Slags Grave, at man der aldrig finder andet end Steenredſkaber. I Meklenborg, hvor man i de ſeneſte Aar anvender ſærdeles megen Flid og Omhu i at underſøge Oldtids-Monumenterne, har man i de ſteenbyggede Grave (Hünenbetten), tilligemed de ſamme Steenredſkaber ſom hos os, ſtundom endogsaa fundet Jernſager¹⁷⁾.

Det er ſienſynligt, at man endogsaa i den nyeste Tid endnu i Meget ſtaaer tilbage i de nordiſke Antiquiteters

¹⁷⁾ G. E. F. Liſch, Erläuterung des Friderico-Francisceum, oder der Großherzogl. Meklenb. Alterthümersamml. etc. 1837. S. 74, 76. (Exempel paa det ſamme i Jylland, ſ. Ant. Ann. 1838-39. S. 174-76).

videnskabelig-kritiske Fremstilling og Oplysning — vi undtage ei engang vort Fædreland, hvor man har virket meget berømmeligt og betydeligt for Oldsagers Samling og Bevaring, og for Museographien i dens Detail, men mindre for den systematiske og historiske Archæologie; og derfor, uagtet et stort Materiale og endee gode, men isolerede og fragmentariske Monographier, endnu ikke er meget videre, end i Tydskland, England¹⁸⁾ eller Frankrige, i Henseende til den archæologiske Systematik og dens videnskabelige Forbindelse med Historien — for saa vidt som en saadan er nuelig. Et agtværdigt Bidrag til at begrunde et saadant Arbejde, er nylig hos os udkommet; men dets korte og populære Form tillod ikke Forfatteren at udbrede sig i enkelte kritiske Forskninger¹⁹⁾; og selv vil han

¹⁸⁾ Unegteligt staaer man i England langt tilbage for Danmark i systematisk Samling, Ordning og Beskrivelse af Oldsager, og man savner endnu et almindeligt nationalt Museum for brittiske Oldsager. Hvad der findes i det brittiske Museum i London, er for lidet at tale om, og samlet uden Orden og Kritik. Vi bør derimod ikke, af noget Slags formeent, men mindre retfærdig Patriotisme lade os afholde fra den Tilstaaelse: at en eneste Mand i England, til Oplysning af Landets brittiske, romerske og saksiske Oldtyndighed i en vis Retning maaskee har virket meer, end der hidtil er steet i Danmark. Sir Richard Coak Hoare's Undersøgelser af alle eksisterende Mindesmærker fra de tre Perioder i hele Wilt-Shire, et Landskab, der fra gammel Tid har været berømt i monumental Henseende, med nøiagtig Beskrivelse og ypperlig Aftegning, er det meest colossale Foretagende af den Art, nogen Privatmand har udført. Hans berøber udgivne Hovedværk (Ancient Wilt-Shire, i to Foliobind), hvis Resultater, vedkommende de celtiske og saksiske Monumenter og Oldsager, jeg ved en anden Leilighed agter at meddele, er et classisk Mindesmærke over Forfatteren selv, af en saa gedigen Kjøstbarhed og adel Luxus, at denne svarer til Bærkets indre Værd — et Bærk, som derfor ogsaa kun i England kunde produceres. Men naar man endogsaa veed, at Forfatteren var en hovedbrig Mand, maa man derfor lige fuldt erkende: at der gives mange endnu rigere i England, der ikke reise sig Monumenter af den Art.

¹⁹⁾ En yderligere og sand Fortieneste vilde Hr. Worsaae erhverve sig ved at bekendtgjøre nøiagtige og fuldstændige Beskrivelser over alle

erkende det store Hovedsavn, vi her ved saa mangen Lighed endnu bestandigen føle: en nøagtig og tilstrækkelig factisk Kundskab om alle, med vore egne Monumenter og Oldsager overensstemmende Phænomener, som forekomme hos andre Nationer; hvoriblandt det vel især maa ansees for vigtigt, at eie denne Kundskab om disse Gjenstande i Irland og i Tydskland; det første nemlig fordi dette er det endnu mest oprindelige, af andre Elementer mindst berørte celtiske Land i Europa; det andet, fordi det ligger nærmest i Berøring med vort Fædreland fra den Side, hvor netop den fortsatte Forbindelsesrække af analoge Steenmonumenter og Oldsager, som begynde i Sydsverrige og udbrede sig over de modsvarende Kystlande ved Østersøen, og hele Jylland, fortsætter sig fra denne Halvøes sydlige Deel, gennem det nordvestlige Tydskland, til Belgien og Nordfrankrige, og naaer over til England. — Det er saaledes endnu bestandig for tidligt, at bygge almindelige og afgjorte Resultater om hine Monumenter og om Kobbersagerens oprindelige Gæere og Brugere, før man med afgjørende Bestemthed tør sige: at det steenbyggende Folk, hvis Værker af de mest colossale Dimensioner netop findes i flere Lande, hvor Selter med Vished vides at have engang udgjort Landenes Beboere og Besiddere, ikke kan have været det samme Folk, som Broncealderens Vaaben og Redskaber oprindeligen og fortrinligen til-

de Aabninger og Undersøgelser af Gravhøie og Gravkamre, som han har overværet eller selv leet. Den store Nøiagtighed og Iuldsændighed, hvorind de hidtil af ham meddeelte Beskrivelser ere affattede (Ant. Ann. 1838. 39. p. 170—76. 1840. 41. p. 138—56) berettiger til dette Dnsse. Saadanne Arbejder ere for Archaologien det selvsamme, som Diplomer eller samtidige Annaler og Beretninger ere for Historien: og det er i denne vigtige Grundvold for archaologisk Kundskab til Norden, hvori vi viensynligen endnu staae meget tilbage.

hørte. — Det tør vel fortjene nogen Opmærksomhed, at man saa ofte finder en sildigere Begravelse med Ligbrand, Urner, Broncesager o. s. v. i Gravhøje, i hvis Dyb man ved Undersøgelsen finder Grave fra Steen-Alderen. Kan det med Rimelighed antages, at en fremmed Stamme paa denne Maade vilde have benyttet fiendtlige Forgængeres Grave?

Vi maae vel tilstaae, her findes, i den geographiske Forening af begge Phænomener, (Steengravene med deres, om ikke udelukkende, dog fortrinligen til Steenriget indskrænkede Oldsager, og det om en kiendeligt fremskreden Cultur vidnende Bronze-System i Oldsagerne) næsten uovervindelige Vanskeligheder. — Saa meget er imidlertid afgjort, at det slet ikke lader sig gjøre, i Betragtningen at isolere de danske eller sydskaandnaviske Steengrave, med deres tilhørende Oldsager og med de øvrige Steen-Monumenter, hvis Slægtlighed med hine i Charakteren synes afgjort, fra de aldeles lignende, der i stor Mængde forekomme i andre, forhen nævnte Dele af Europa. Der gives geographiske Grændser, udenfor hvilke man vel ogsaa kan finde steensatte Gravsteder, men hvor dog den bestemte Charakterlighed imellem dette Slags Monumenter i de vesteuropæiske Lande ophører. Man kan saaledes ikke sige: Alle Forverdenens Folkestammer i Europa have efterladt Steen-Monumenter af den omtalte Construction og Stikkelse. Derfom endog, som man paaستاacr, lignende Monumenter findes i caucasiske Egne, og i mere nordlige Dele af Asien, saa findes de dog f. Ex. slet ikke ved Middelhavets Kystlande. — Heller ikke kan Spørgsmaalet blot være: hvilken Stamme tilhøre de i Norden? Det maa udvides derhen: hvilken europæisk Folkestamme har allene, eller fortrinligen havt den Idee, at construere deres Monumenter af de største og mægtigste Rullestene, som de, ved Forening af Menneskekraft, men tillige ved den uundværlige Anvendelse af

simple mechaniske Midler, vare i Stand til at bevæge? — Svarer man os da: det var et, lige indtil Navnet, ubekendt Folkfærd, som for i det mindste tre tusinde Aar siden, reiste disse Mindesmærker og byggede disse Grave; men det var hverken Finner eller Celter (Worsaae S. 105, 106, 108); og skildrer man os dette navnløse Folk, som et (ubekendt) Overgangsled imellem de ældste Nomadestammer og de nyere agerdyrkende, cultivereede Folkfærd, til hvilke Celterne regnes: saa finde vi os i dette Tilfælde forladte af ethvert historisk Element, selv det svageste, hentet fra Sagnet eller fra den analogiske Slutning, og under et saadant Forhold taber Gienstanden næsten al videnskabelig Interesse; thi det ligger nu engang i Forskningens Natur og Forstandens Combinationskrone, at ville henseere ethvert Monument enten til en Fortids Betingelser, om det endog kun var et Folks Navn; eller til en archæologisk Tilighed, en Analogie eller et Glassebegræb i Oldtidsvidenskaben. Vi ledes derved til en Judevending, som under hilsn Forudsætning ikke let kunde besvares: hvorledes man nemlig vil forklare, at et saa karakteristisk System af Grav-Monumenter, som de bl. a. over en Deel af Scandinavien udbredte steenbyggede Grave, skulde henlaaeg ganske isoleret, eller uden Spor til Slægtskab med Mindesmærker efter noget bekiendt Folkfærd i Fortiden. Men et saadant Forhold kan heller ikke, ved nøiere Undersøgelse, siges at finde Sted. Thi allerede er det omtalt, hvor tydeligt (for nu at blive i Europa), vore skandinaviske Jettestuer strække sig giennem Tydskland ind i Frankrige og over til de brittiske Øer; saaledes til Lande, som utvilsomt ligeledes i Fortiden beboedes af celtiske Folkfærd. At her nu og da f. Ex. i Irland, finder Modificationer Sted, har en Grund i de mineralogiske Forhold, i Stenenes Art, i Jordbundens Beskaffenhed, i Savn eller Forekomst af Rullestene.

Ville vi gaac noget videre tilbage i Tiden — og dog ikke længere end to tusinde Aar, eller et Par hundrede derover: da finde vi det samme Gravsystem, men udført under Betingelsen af en civiliseret Nations Konstfærdighed, Cultur, Besiddelse af Bogstavskrift m. m. i de etruskiske, steensbyggede, eller som oftest vel i Tussteens-Bakker og Høle udhulede, og siden med Jord overhullede Gravkamre; hvor Bronzen netop ogsaa er det herskende Metal, som forefindes ved Siden af kostbare, meer eller mindre kunstige Smykker. Synes det ikke som man heraf i det mindste kunde ledes til en Gissning om, at en eller anden Green af den i Fortiden saa vidt udbredte celtiske Stamme her var bleven udviklet til den mærkværdige — endnu vist nok i mange Dele gaadefulde — etruskiske Cultur, Civilisation, Statsindretning og Konstfærdighed? — Det lod sig vel ogsaa tænke, at andre celtiske Folkemasser, ved i en ældre Periode at udbrede sig paa hin Side Alperne længere og længere mod Vesten og Norden, efterhaanden vare blevene fiernede og isolerede fra deres sydligere Slægtninge, og derved stillestaaende i en langt ringere Grad af Cultur, skøndt ikke uden en vis Grad af Civilisation og politisk Organisme — hvilken vi jo finde baade i Gallien og Britannien paa Cæsars Tid; og den samme uden Tvivl længere bevaret i Irland, hvor den ikke engang blev berørt, mindre underkuet af Romernes Erobringer.

Kunde en saadan Hypothese tænkes at vinde nogen Rimelighed, da var det vel ikke mere usandsynligt, at flere efterfølgende Indvandring, maaskee i Aarhundreders oftere afbrudte Række, kunde have medbragt og efterhaanden udbredt en høiere Cultur, Brug og Forsærdigelse af Kobberredskaber og Guldsmykker, og endelig en forandret Skik i Begravelsesmaaden til de fiernere, videst fremrykkede celtiske Folkelærd. Jo længere vi sætte disses Indvandring, f. Ex. paa de britiske

Der og i Landene ved Østersøen, tilbage i Fortiden, desto lettere kunde da ogsaa den tidligere, svage Kultur (Steenalderen) forklares; og desto mere forklarligt kunde det da blive, særdeles med Hensyn til de britiske Der, at Indførelsen af Kobberets Brug og Blanding til den antike Tin-Bronce, der hersker overalt i Vest-Europas Fortidslevninger²⁰⁾, kunde være en oprindelig Virkning og Følge af Phoeniciernes Skibs-

²⁰⁾ Man kan ikke andet, end blive opmærksom paa Tinnets, som et i den gamle Verdens Kultur- og Handelshistorie vigtigt Metal; da man veed, at al den græske, etruskiske og celtiske Bronce var legeret med Tin, og dette Metal nuomstunder i Europa, med ubetydende Undtagelser, kun findes i Cornwall i England, hvor det (efter Jorchhammer, nedenfor anf. St. S. 261; sfr. Plinii Hist. Nat. 34. 16) i ældre Tider især kun vandtes ved Udvasning af Tin-Sandet. Betænker man, hvor overordentlig stor den Tinmasse maa have været, som forbrugtes til Oldtidens Kar, Redskaber, Statuer m. m. af Bronce: saa kan man ikke andet end forestille sig en meget rig Tilførsel af Tin fra Britannien, om endog i ældre Tider endeel er kommet fra Spanien og Portugal (hvor der, efter Plinius og Strabo, ogsaa fandtes Tin) og man ikke vil antage, at alt det Metal, Grækerne kaldte *Κασσίτερος*, var Tin. (Sfr. Beckmann: Geschichte der Erfind. IV. 346—49). Det forekommer denne lærde Forfatter uueligt (S. 347), at Phoenicierne allerede saa tidligt skulde have hentet saa meget af dette Metal „fra Portugal, Spanien og England“; men paa et andet Sted (S. 351) negter han ikke „at det maa kunne være lige saa uueligt“; han gjør bl. a. selv opmærksom paa, at Aristoteles udtrykkelig nævner „tyrsk Bly“ (de cura rei famil. c. III.) og „celtisk Kassiteros“ (Auscult. mirabil. c. 51); og begge Navne vise unægtelig hen paa Tinnets, som britisk Metal og phoenicisk Handelsvare; ligesom igjen Benævnelsen af „de kassiteriske Der“ (Shilly-Verne eller Cornwall?) uden al Tvivl henviser til Britannien. Ikke ueheldigt synes Orientalisten Lychsen at have viist Rimeligheden af et celtisk Udspring af Navnet Kassiteros. Beckmann l. c. S. 329. Allerede Herodot beretter udtrykkelig, at Grækerne fik Tinnets (*κασσίτερος*) fra de kassiteriske Der, og at det, ligesom electrum, kom fra det „ypperste Europa“, (III. c. 115). Paa Indiens Tin kan her slet ikke tænkes. De nu rige Tingrunder paa Halvøen Malacca og Den Banca (ved Sumatra) kjender man kun fra Middelalderen; de første ere endog først opdagede i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede.

fart og Handelsseilads langs med Atlanterhavets Kystlande, til Britannien, Irland, maaskee endog giennem Canalen og videre til den cimbriske Hals, om ikke ind i Østersøen. — Hvor mærkværdig bliver ikke i ethvert Tilfælde den paafaldende Liighed imellem de Bronze-Sværd og andre Vaaben, man finder i etruskiske Grave, i Irlands, og i vore egne Gravkamre og Gravkister fra den saakaldte Kobber-Alder; og er det vel mindre mærkværdigt, at de længe bekiendte runde Taarne (round Towers) i Irland, som man endnu for ikke meget over en halv Snees Aar siden i Landet selv antog for at være de eneste i sit Slags over hele Verden, nu vides at have aldeles lignende Sideslykker i de saakaldte Nuragghi i Sardinien — en Ø, hvor Phoeniciere og Carthaginiensere have efterladt Spor nok, som Colonister og Besiddere af Landet.

Jeg slutter disse Blade med at tilføje nogle spredte og tilfældige Grindringer angaaende vore fædrelandskke Oldsager fra Bronze-Alderen, og nogle af de antiquarisk-historiske Slutninger og Resultater, man har grundet paa deres Art og Beskaffenhed. En fuldstændig og paalidelig archæologisk Systematik lader sig vist nok ikke her tilveiebringe, saa længe det hele Omfang af disse Stenstande — saaledes som de forekomme overalt hvor den celtiske Charakter (jeg vil, uden videre Folgeslutning, benytte dette Udtryk som almindelig Benaevnelse) hersker i Monumenter og jordsfundne Oldsager — ikke er tilstrækkelig undersøgt, sammenlignet og beskrevet. Men dette hindrer dog ei, at enkelte særskilte Anmærkninger, vedkommende dette Capitel i vor Archæologie, maatte kunne faae nogen Gyldighed.

Der turde saaledes vel findes Anledning til at bemærke: hvor lidt dog overhovedet Bronze-Sagerne allene kunne ansees for at give et fuldstændigt Billede af Folkets hele Culturgrad i den Tidsalder, som de tilhøre, enten i Danmark,

eller de Lande, som de i øvrigt have tilhørt. Vi maae enten indskrænke denne Cultur langt under den Forestilling, man giver os derom, eller man maa tænke sig et større, samtidigt Forraad af Redskaber, end dem, vi finde af Bronze. Om disse ikke udelukkende ere indskrænkede til Vaaben og Smykker, synes dog dette at være de Hovedgenstande, som forekomme i Anvendelsen af det gamle Blandingsmetal (Jeg forbligaaer naturligvis mindre og ubetydelige Sager, Naale, Stifter, Kappe-Spænder o. dsl.); og kun de saa hyppigt forekommende *Celts* (Metkler eller Huggejern?), gjøre herfra en Undtagelse; da det maaskee kan være uvist, om disse, som dog nogle Antiquarer troe, ogsaa have været benyttede til Krigsbrug. Naar man nu derhos tillægger Celterne, at have grundfæstet den med Agerdyrkingen følgende Cultur (Worsaae S. 108), naar den samme Forfatter ogsaa om „Indbyggerne i Danmark fra Bronzealderen“ ytrer, at det var dem, der medbragte nogen egentlig Cultur — dem, som Metalleres Indførelse, Agerdyrkingens og Søfartens Opkomst skyldes (sammest.): da kunne vi neppe blive staaende ved Brugen af de Bronze-Redskaber, som vort Museum eller andre Samlinger af lige Art fremvise. — Ikke et eneste af disse kan være tjenligt til at bearbejde Jorden til Sæd; knap kunne vi tænke os dem tilstrækkelige til at skaffe Fartøier tilveie, hvormed man turde vove sig ud paa Havet, i Farvande, hvor man saa lidt tør stole paa Vindenes Stadsighed og Jævnhed, som i Nordsøen og Østersøen²¹⁾. — Hvorledes er

²¹⁾ Hvor meget man endnu i det 12te Aarhundrede, selv i Danmark, stod tilbage i Skibsfartens Kunst under noget vanskelige Forhold i Henseende til Beir og Bind, lære vi af Saxos Beretning om de vendiske Tog under Baldemar I. — Egentlig Skibsbygning forudsætter vist nok lige saa vel Jernet's Brug, som man overhovedet maa ansee

altsaa Agerbruget drevet? Ved Plovjernet, eller ved Baffer og Spader af Steen og Træ? — Antager man det sidste, eller gaaer man et Skridt videre og forudsætter Brug af Træploven²²⁾, da forsvinder dog Tanken om et alvorligt, fuldstændigt Jordbrug; og med den maa Forestillingen om den talrige Folkmængde, de store Folkesværme, Norden i et fiernt og langt Tidsrum besad og kunde udsende, betydeligt tabe sig. Briterne havde Agerbrug, men et indskrænket, i Aarhundredet før Kristus (paa Cæsars Tid); Ierne have vist heller ikke savnet det, thi man finder Spor dertil i de ældste Traditioner og i Landets Beskaffenhed²³⁾. Den betragtes i det 1ste Aarhundrede efter Kristus (*Taciti Agricola* c. 28) som et Land, Romerne ei allene fandt det raadeligt at lade være ubesøgt af deres

dette Metal og Plovens Anvendelse for samtidig med et ordentlig udviklet Agerbrug. Beskrivelsen hos Cæsar (de B. Civ. I. c. 54, og Solinus c. 35) over Briternes Fartøier, sætter disse ned paa et meget lavt Trin; formodentlig, som det lader, ubhulede Træstammer (*carinæ ac statumina* (Indholter) *ex levi materia siebant*), forsynede med en Ræling af flettede Dviste, beklædt med Skind (*viminibus contextum corlis*).

²²⁾ Ploven kendte Germanerne (Barth, Deutschlands Urgesch. 2te Aufl. I. S. 392. IV. 73). I det rætiske Gallien (in *Rætia Gallia*) havde man i Plinius' Tid (1 Aarh. efter Chr.) nylig opfundet et nyt Slags Plov med to Hjul og bred Plovskar, for hvilken man spændte to eller tre Oxer, og saae strax efter Pløiningen (*Hist. Nat. XVIII. 48*).

²³⁾ Man vil have fundet Spor til Møieland under dybe, udtappede Moser og paa høie Baffer, som ellers fra umindelige Tider vare udnyttede (*Transactions of the Irish Acad. XV. p. 109*). Egelebes i Vest-Irlands vildeste Fæder. „Inscriptions of long past cultivation are yet visible on some of the coarsest wilds, and most primitive valleys of the western provinces“; sammest. XVI. p. 149. Mela berømmer dog ikke Irland som *Skotland*, men som det ypperste Land til Græsning og Dvægavl, der kan gives. („*Iverna est coeli ad maturanda semina iniqui; verum adeo luxuriosa herbis, non lætis modo, sed etiam dulcibus*“ &c. *De situ orbis III. c. 8.*)

Regioner; men Agricola fandt endog, at man maatte sørge for at beskytte Britannien mod uuelige Anfald fra den Kant (*Leamque partem Britanniae, quæ Hiberniam aspicit, copiis instruxit*;) Tacitus kalder, det „et Land, hvis Udgange og Havne ved Søhandel og ved Handelsmænd vare bedre bekiendte, end de britiske.“ Det kan saaledes vel ikke have været ganske sparsomt befolket paa den Tid.

Gaae vi derimod fra det Celtiske Irland og Britannien over til Danmark, da finde vi, fra en vis Side, temmelig lignende Forhold. Ogsaa dette Land er, ligesom Irland, forblevet uberørt af fremmede Indvandringer og Erobringener i enhver Periode af den historiske Tid; og det har, ligesom de irske og britiske Celter, havt en tidligere særegen Bronze-Ålders Cultur, om hvilken man maa antage det for aldeles afgjort, at den er indkommen fra Vesten eller Syden, da denne Cultur, i Udbredelsen af Metalsagerne, og af den Folkestamme, som medførte eller eiede dem, tydeligt sees at være standsat i Staane; og maaskee kun har naaet nogle Egne af det sydvestlige Sverrige.— Men naar man tillige skarpt vil afsønde hin Ålder, ikke allene fra Steenvedskaberne og fra en Folkestamme, som benyttede disse, men ogsaa fra en tidligere Jernalder med dennes Folkestamme: da vil man vanskeligen undgaae, snart i historiske Forhold, snart i Monumenterne og Oldsagerne selv, at støde paa de Vanskeligheder, Modsigelser og Uoverensstemmelser, hvis Kilder og Aaledninger jeg i Begyndelsen af disse Blade bemærkede; og som man endnu i vore Dage finder Tilbøielighed til at opløse ved skiftende Indlings-Hypoteser. Men ligesom vi have seet det besynderlige Phænomen, at man paa et eneste Gravkammer, hvori Skeletterne i særskilte Rum fandtes begravede i siddende eller sammenbøjet Stilling, har bygget en grønlandsk Hypothese om

Nordens tidligste Indbyggeres Stammefægtskab — da lignende Begravelsesmaader dog hyppigen findes i de gamle britiske Grave i England, hvor Slægtskabet i ethvert Tilfælde bliver ulige rimeligere: saaledes er det ikke mindre voveligt, paa nogle, endnu yderst fældne og isolerede Jagttagelser af Graniter, at ville bygge noget som helst System om Steen-Alderens, eller de følgende Perioders Folkstammer i Skandinavien.

Men ligesaa voveligt synes det at være, naar man med Hr. Worsaae vil antage, at Bronze-Alderen i Danmark først skulde være sluttet i det ottende eller maaskee endog niende Aarhundrede (S. 109), og at paa Grund heraf denne Alders Oldsager maa have tilhørt den gothiske Folkstamme. Vilde vi endog (hvad jeg anseer for ganske usandsynligt) tillægge en almindelig Brug af Bronzen til Vaaben og visse Redskaber saa lang en Varighed, saa vilde vi dermed ikke have opløst Besvarelsen af Spørgsmaalet: hvorledes er den gothiske Stamme kommen i Besiddelse og Brug af dette Blandingsmetal i Danmark? — Ikke allene Oldsagernes Form, men Legeringens Bessaffenhed, viser hen til de vestlige Lande, Britannien og Irland, hvorfra aldrig nogen gothisk Indvandring i Norden er skeet; og vilde man tænke sig, at Gotterne, i en sydøstlig Indvandring fra Volga- og Dnieper-Landene, havde medført Bronzen til Norden: da maatte man forefinde et andet Slags Metal, nemlig Zink-Bronzen, som er den, der forekommer Østen for Oderen eller Volga²⁴). — I Naturbetingelserne er der overhovedet intet, som modsiges en tidlig

²⁴) „De hos os (ligesom i Nord-Tydsland, Holsteen og Mecklenborg o. s. v.) fundne Redskaber af Tinbronze henviser til det vestlige Europa, og navnlig til Syd-England, som det vigtigste Kildested af Tinmalm, saavel i vor Tid som i Oldtiden, over to tusinde Aar tilbage: medens Zink-Bronzearterne (de forekomme paa den østlige Side af Østersøen) henviser til Polen og Schlesien, hvor den Zinkmalm,

Brug af Jernet, i det mindste i Tyskland og Danmark, hvor der, som bekendt, gives Overflodighed nok af temmelig let tilgængelig Jernmalm i Moserne. Nordens ældste historiske Kilder omtale heller ikke andet Metal, som det almindelig brugelige, end Jernet; men vil man endog hertil anmærke, at disse Efterretninger ere altfor nye, saa maa det dog være os paafaldende, at det nordlige Sverrige og Norge, hvor Kobberet findes rigeligt nok, overhovedet ikkun fremviser Jernvaaben og Jern-Redskaber, som de i Gravsund herkende; imedens Bronzen i stor Overflodighed forefindes i de danske Lande. Heraf at ville ulede en saa sildig Befolkning af den skandinaviske Halv, at de gothiske Folkesæd i Sverrig og Norge først skulde være indvandrede her, efterat Gotherne, hvoraf tidligere Stammer til Danmark medbragte Kobbersagerne (Worsaae S. 110) og der vedligeholdt Brugen af

„som fra umindelige Tider er bleven benyttet til Messingfabricationen, forekommer i saa stor en Mængde, at den næsten ubelukkende for nærværende Tid forsyner hele Verden med Zink.“ Forchhammer om Kobberet. Dansk Ugekrift. Anden Række (1844) No. 96. S. 278. (Bronze-Redskaber i nordtyske Grave bestaae omtrent af 1 Deel Tin til 13 Dele Kobber. Seiffarth üb. Hüenengräber. Beitr. zur Vaterländ. Alterthumskunde. I. Leipzig 1826. p. 98—99. Klaproth har ved lignende Undersøgelser af Broncesager fra Tyskland fundet fra 15 til 5, ja endog kun 2½ pCt. Tin tilsat Kobberet. Knive og Sværde havde den største Tinnængde; Søm og Nagler paa Sværdene den mindste (Journ. für Chemie IV. Bd. Jul. 1807. Nr. 15. jvfr. hans Beiträge z. Chemie. VI. 81). De af Berzelius paa Danske Bronze-Fund foretagne Analyser gave temmelig lignende Resultater (Annaler f. Nord. Oldkyndighed. 1836. S. 106, 107). Det er interessant, at en af Klaproth prøvet græs Vaabenrustning havde noiaagtig den samme Legering, (11 pCt. Tin) som Broncesværd baade fra Mark-Brandenburg og fra Danmark. — Alle Metalspyd, som stamme fra Grækenland og græske Colonier, Egypten, Etrurien o. s. v. have ligeledes deres Legering af Kobber og Tin, eller Kobber, Tin og Bly; men aldrig af Zink, hvilket kun findes i romersk Bronze, og i de Metalsager, der forekomme ved Østersøen, i de gamle Esthers Lande m. m. Fr. Göbel üb. den Einfluss der Chemie auf die Ermittlung der Völker der Vorzeit. Erlangen 1842. 8).

saamme til det 8de eller 9de Aarhundrede (S. 109), havde aflagt Bronzen og antaget Jernet (S. 111): mangler historisk Sandsynlighed. Ikke allene hentyde Nordens ældste Stamme-Sagn paa en gothisk (Skandinaviske-germanisk) Befolkning af Upland og flere Svealande, der naaer op til Christi Fødselstid, eller endnu højere; og flere Aarhundreder maae være forløbne, inden et vildt Fjeldland, som Norge, var blevet saa befolket og cultiveret, og havde faaet saa talrige og gamle Høvdingstammer, som dette Land eiede i det 9de Aarhundrede. — Hvorledes vil man ogsaa i Østersøen og de danske Farvande tænke sig Samkvæmmet imellem de nærbeslægtede nordgothiske Stammer saa ringe, — saa aldeles intet, kan man vel sige, at Gotherne i Sverrige skulde have opdyrket disse Blerglænde ved Jernets Hjælp — et Metal, der uimodstaaeligt trænger igiennem og udbreder sig hvor den mindste Veie aabner sig — imedens de danske Gother (hvis Land maa være lige saa tidligt, eller endnu før dyrket) skulde have bevaret Kobberets Brug, uden Jern, til det 9de Aarhundrede?

At forestille sig de Metalsager, som i Danmark opgraves, og oprindelige eller opfundne og forfærdigede i vort Fædreland, har heller ikke (hvad Opfindelsen angaaer) den svageste Almelighed, da Formerne, som vi have seet, ere de selvsamme, som alle vestlige celtiske Landes; selv en sildigere eftergiort Fabrication har kun ringe Sandsynlighed. Hvor lidt kan man tænke sig det overensstemmende med en saa fiern Tids Cultur- og Handelsforhold, at man i Danmark skulde have indført det raae Kobber og Tin, for her at smelte det til Bronze, og deraf støbe de selvsamte Vaaben og Redskaber, som i tusindvis ere fundne og endnu findes, f. Ex. i Irland? ²⁵⁾

²⁵⁾ Der anføres vist nok enkelte Exempler paa (f. Ex. fra Mecklenborg, og hos os selv) at man har fundet Spor af Støbning og smeltet

Betydelige og gjentagne gothiske Indvandringere over Østersøen og Nord fra, baade i Sverrige og Norge, ere nu omstunder næsten bleven til en afgjort Værefættning i Fortids-historien. Det var disse Stammer, siger man, som medførte og indførte Jernet's Brug; derfor findes Bronzen slet ikke, eller meget selden i nordsvenske og norske Grave. Man kunde lige saa godt sige: dette findes der ikke, fordi Celter aldrig ere komne saa høit op imod Norden.

Jernet havde og brugte Germanerne allerede i det 1ste christelige Aarhundrede; det er, i det mindste fra den romerske Tid, hyppigt nok i britiske (ligesom og i tydske) Grave fra den forchristelige Tid. — Man finder derimod, som der siges, dette Metal langt seldnere i de danske Gravhøje, skøndt vore Forfædres Samqvem med de nordtydske Ryslande, med Britannien og med Irland (jvfr. bl. a. Særo L. V. p. 254), ved Vikingstogene naaer langt op i Hedenold. Det fortæner dog en nøiere Undersøgelse og Afgjørelse, om Klima og Jordbund ikke kunne have medvirket til at fortære meget af det i Jorden nedlagte Jern; heller ikke er det ganske urimeligt, at adskillige i ældre Tider fra Gravene røvede Jernvaaben (Redskaber af dette Metal synes det, som man seldnere har begravet med de Døde), kunne være benyttede af Finderne. — Endelig kan det endnu, med Hensyn til Bronzen, bemærkes: at skøndt dette Metal ingenlunde er seldent som Gravfund i Danmark, har dog Overflodighed deraf neppe her været saa betydelig som i Irland og England, hvor især visse

Bronze. Men dette lader sig ganske rimeligt forklare paa den Maade, at man vel i Norden efterhaanden har lært at støbe Broncesager; men har benyttet gamle, ubrugelige Redskaber eller Vaaben, for ved Omsmelting at forskaffe sig Støbegods. Mærkeligt er, at Cæsar tillægger Britannien Tin og Jern, men ikke engang Kobber. Om Jernet tilføier han: „sed eius exigua est copia“; og „tere utuntur importato“ (B. G. lib. V. c. 12.)

Bronce-Redskaber (Celts, Ører, Mejsler og Landsespidsler) jævnlig ere fundne i overordentlig Mængde; hvortilmod bl. a. Bronze-Sværd synes forholdsvis at forekomme temmelig hyppigen i Danmark.

Det er saaledes en vidtløftig Vandring, vor Oldtidsforskning vil have at gøre, inden den tør sige at have udtømt sit Stof, eller naaet den virkelige Basis for de historiske Resultater, som der gives Muelighed eller Rimelighed for at kunne udbringe af den her omhandlede Klasse af Mindesmærker og Fortidslevninger. Denne Vandring maa begynde i Irland; dette Lands Monumenter og Oldsager af Bronze maa langt nøiere efterforskes og undersøges, end det hidtil i Landet selv er skeet, for at komme til Bished om deres Forhold, saavel til de britiske Antiquiteter i England, som til de Gjenstande af samme Art fra den galliske Periode, der ere, eller have været hyppige nok i Frankrige. Sammenligningen af Bronzens Bestaaffenhed, og af deraf støbte Redskaber, bør udvides til antike Redskaber og Vaaben fra den græske, etrusiske og tidligere romerske Oldtid; og en Efterforskning af de, saa vidt jeg veed, endnu næsten ubekendte Antiquiteter fra den celtiske Periode, som skulle findes paa visse Puncter af den spanske Halvø, burde slutte Undersøgelsen paa denne Kant. Men den maatte optages paa ny, der hvor Steengrave og Bronze-Fund strække sig fra Frankrige over Rhinen og ind i det tydske Rige; og her, hvor man hidtil kun besidder en Masse af usammenhængende, isolerede og usammenlignede Dagttagelser fra enkelte Puncter, maatte disse udvides ved omfattende systematiske Undersøgelser, af den Art og af den Grundighed, som de, man besidder over den ene Wiltshire i England. Kun ved saadanne tør vi vente os en paalidelig Oplysning om de tydske Monumenter og Oldsager fra den hedenske Tid, hvor man saa ofte, i Beskrivelser, Forklaringer og Aftegninger finder sig i en Usikkerhed

og uopklaret Forvirring af celtiske, germaniske og slaviske Elementer, der undertiden endnu foreges ved et fjerde: det romerske. For de tydske Oldsagers og Monumenters Opklaring og Beskrivelse kunde der vel behøves en almindelig Forening, af lignende Art, som det af Fyrsterne og mange Private understøttede Selskab for de tydske historiske Kilders Udgivelse; men da behøvedes tillige een Mand, af den forbausende Virkekraft og beundringsværdige Udholdenhed, som Overbibliothekaren Perz i dette colossale Foretagende har lagt for Dagen. — Endelig maatte man med omhyggelig Nøagtighed prøve og sammenligne alle de fældnere forekommende Stenstande af forarbejdet Guld, Bronze, østerlandske og andre Mynter, Mosaik og Glas m. m., der ved Jordsfund ere komne for Lyset i Skandinavien, i Landene ved Østersøen og andre Egne af Tydskland. Disse Stenstande, som her ere afgjort fremmede, ville ved Sammenligning med lignende Fund, der bl. a. i England og Irland ere hyppige, efterhaanden samle sig til Erfaringer, som uden Tvivl kunne tiene til Opklaring af Fortidens Handelsforbindelser imellem Vesten og Østen, imellem Middelhavets tidligste søfarende Nationer og Europas Skotland, Alban — maaskee endog imellem Indien og Europa, paa Landhandelens Veie. Sprog, Monumenter, Handelsfamqvem, Folkevandringer og Erobringer: disse ere Elementerne til den Skyggetegning, man med mere eller mindre Held og Fremgang søger at danne sig af en Forverden, hvis historiske Billede ikke lader sig fremstille.